

In de ban van de bosgeest

*Ontmoetingen in de Surinaamse jungle,
1972-2004*

Deryck J.H. Ferrier

WALBURGERS

Op uitdrukkelijk verzoek van de auteur zijn alle etnische aanduidingen in dit werk consequent met een beginhoofdletter geschreven en is zijn eigen spelling van het Sranantongo gehandhaafd in plaats van de officiële uit 1986.

Bij de totstandkoming van deze uitgave is ernaar gestreefd het specifiek Surinaamse karakter van de tekst en van het perspectief dat daaruit spreekt te bewaren. Een noemenswaardige uitzondering is de aanduiding 'Indiaans' en varianten daarvan. Waar die buiten directe citaten voorkwam, is die veranderd naar ofwel de betreffende stam ofwel het tegenwoordig in Suriname gangbare 'Inheems' en varianten daarvan.

De gebeurtenissen die in dit boek zijn beschreven, hebben zich allemaal echt voorgedaan. De personen die daarbij betrokken waren, worden in dit boek merendeels onder hun eigen naam genoemd. Anderen, waarvan de beschrijvingen van hen typerende gedragskenmerken of de aard van de betrokkenheid in de gebeurtenissen misschien voor hen compromitterend zouden kunnen overkomen, worden om die reden onder een pseudoniem vermeld. Om dezelfde reden zijn in het verhaal enkele plaatsnamen niet vermeld of vaag gehouden. Aan iedereen die zichzelf of iemand anders dan de bij naam genoemde personen meent te herkennen, wordt de verzekering gegeven dat zulks uitsluitend en alleen aan het toeval toegeschreven moet worden.

Omslagontwerp: Studio Veen

Kaart: Dalhuisen & Hassankhan, *Geschiedenis van Suriname*, Walburg Pers, 2007 (bewerking)

Opmaak binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6249 921 8

E-ISBN 978 94 6249 922 5

NUR 692

© 2020 Deryck J.H. Ferrier, Paramaribo 2020, Carlo Jad Fonds.

Herz. uitg. © 2022 Deryck J.H. Ferrier & erven Ferrier, Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Inhoud

De opdracht (1972)	7
De jungle in (1972-1973)	27
Onafhankelijkheid en ontwikkeling (1973-1979)	111
Sergeantencoup en nasleep (1979-1989)	149
De Tucajana-opstand en nasleep (1989-1995)	187
Terug de jungle in (2004)	223

De opdracht (1972)

Houtwinning

Het tropisch regenwoud van Suriname herbergt talloze beloften voor de verwerving van welvaart en minstens evenzoveel geheimen voor het beleven van welzijn. Wie zich erop toelegt om door houtwinning in welvaart te leven, of om op andere wijze in en van het regenwoud naar eigen inzicht in welzijn te kunnen bestaan, kan daar veel vreugde aan beleven. Maar die welvaart, dat welzijn en alle daaruit voortvloeiende vreugde valt slechts degenen toe, van wie de inspanningen voor bestaan getuigen van onvoorwaardelijk en immer voortdurend respect voor de natuurlijke waardigheid van het regenwoud en een allesomvattende dienstbaarheid tot de instandhouding daarvan. Als houtwinning ordelijk en met inzicht in en respect voor het bos op verantwoorde wijze gebeurt, behoeft het regenwoud daar niet aan ten onder te gaan, of evenmin onder te lijden. Dit geldt ook voor de autochtonen – mens en dier – die door Onze Lieve Heer – de Natuur – met het tropisch regenwoud werden bedacht, om er als behoeders van dit Schone Goed naar Zijn wet- en regelgeving in welstand van te kunnen bestaan.

Het opstellen van bosexploitatieplannen voor houtwinning heeft een belangrijke plaats ingenomen in de eerste jaren van het bestaan van mijn bureau, dat onder de weidse naam Centrum voor Economisch en Sociaalwetenschappelijk Onderzoek (CESWO) bekendstaat. De intense betrokkenheid in de bosbouw hadden wij als niet-bosbouwers te danken aan een tevreden ondernemer, die in steeds toenemende mate rijke vruchten plukte van een programma voor kostenbesparende modernisering van zijn houtwinningsbedrijf, dat wij voor hem hadden opgesteld en ingeleid.

De goede man die door het naleven van onze aanbevelingen in welstand kon genieten van de grote welvaart verkregen uit het bos, had er klaarblijkelijk een gewoonte van gemaakt om

overal waar hij kwam de loftrumpet op het CESWO te steken. Wij vonden dat uiteraard prachtig, want de lovende woorden van de dankbare man bezorgden ons in korte tijd een interessante toeloop van houtconcessionarissen, die allemaal soortgelijke bedrijfsplannen wilden hebben. Anderen zochten onze raad om meer te weten te komen over de mogelijkheden die door het Surinaamse regenwoud geboden kunnen worden om fortuin te maken, zonder daarvoor tot de sloop van de bossen over te gaan.

De bosploeg

Het uitwerken van een plan van aanpak en werkwijzen voor duurzame houtwinning, die uitgaan van respect voor en dienstbaarheid aan het regenwoud, vereist in de eerste plaats gedegen zicht op de natuurlijke gesteldheid van het areaal dat voor houtwinning zal worden aangewend. Aan het opstellen van een exploitatieplan gaat daarom altijd een zeer nauwkeurige inventarisatie vooraf van de houtopstanden. Daarnaast moet er ook aandacht worden besteed aan andere aspecten van de natuurlijke gesteldheid, die medebepalend zijn voor commerciële houtwinning onder omstandigheden van duurzaam voortbestaan van het regenwoud. Behalve de hoedanigheid, samenstelling naar soorten en de spreiding van de houtopstanden, moeten hiervoor ook de bodemgesteldheid, bergen en dalen, de loop van kreek en de omvang en de ligging van moerassen en rotspartijen nauwkeurig worden omschreven en in kaart worden gebracht.

Voor dit veldwerk had ik vier ervaren boomkenners in dienst genomen, die samen met een Inheemse verkenners in teamverband zorgden voor de correcte uitvoering van de inventarisaties. Het waren allemaal mannen met grote kennis van het regenwoud en jarenlange ervaring in de bosbouw. Op grond van hun expertise op het gebied van de houtwinning waren zij ook vertrouwd met de werkwijzen die voor het uitvoeren van inventarisaties worden toegepast.

De chef-boomkenner van het team was Wilfred Renfrum, 43 jaar oud; een lange, slanke, altijd vrolijke, bruine mulat, die ook altijd steeds voor een grapje was te vinden. De atletisch gebouwde en goedlachse Renfrum was van jongs af aan in de bosbouw actief geweest. Hij had zijn ongeëvenaarde kennis over bomen en planten vrijwel uitsluitend in de praktijk en door zelfstudie opgedaan. Behalve expert op het gebied van de houtwinning was Wilfred ook een uitermate deskundig werktuigkundige, die alles wist van de zware machines die bij de houtwinning worden ingezet. En met die kennis wist hij ook altijd zelfs de krakkemikkigste bulldozer of de koppigste logskidder in bedrijf te houden. Renfrum was met een alleraardigste Guyanese vrouw van Inheems-Portugese origine getrouwd, die hem twee knappe dochters had geschonken.

Onze tweede boomkenner, de korte, enigszins gedrongen Aucaner die zich Douglas Petrus Yankee noemde, was sinds jaar en dag de onafscheidelijke boezemvriend en vertrouweling van Wilfred Renfrum. Zij hadden elkaar in de jaren vijftig leren kennen. Yankee was veertien jaar oud toen hij omstreeks 1950 Renfrum aan de Boven-Coppename voor het eerst ontmoette. De toen nauwelijks twintig jaar oude Wilfred Renfrum werkte in die tijd als opzichter op de houtconcessie van de heer Leonard Venlo aan de Boven-Coppename. In hetzelfde gebied liet in die tijd een Hollandse onderneming, Surocto genaamd, boegroemakka palmpitten verzamelen, waarvan de kernen voor verdere verwerking tot palmolie naar Europa werden geëxporteerd. Voor het verzamelen van de palmpitten had de maatschappij een tiental Aucanerfamilies uit het Marowijnegebied aangetrokken, waartoe ook de familie van Douglas Petrus Yankee behoorde.

Ramon Koning, alias Boeroe, was onze derde boomkenner. Hij had zijn kennis van bos en bomen opgedaan op het bosexploitatiebedrijf van de Amerikaanse bosexploitant John Harris te Papatam Kondre in het district Marowijne. In Suriname worden de witte nazaten van de Hollandse kolonisten die in de negentiende eeuw als boeren naar Suriname kwamen 'boeroes' genoemd. Ramon behoorde niet tot deze bevolkingsgroep. De bijnaam Boeroe had

hij te danken aan zijn vrijwel witte huidskleur die hij volgens eigen zeggen van zijn witte vader had meegekregen. Die man had hij echter maar nauwelijks gekend, omdat zijn mesties-Inheemse moeder maar voor een korte tijd de buitenvrouw van zijn verwekker was geweest. Volgens Wilfred Renfrum hadden wij Ramon beter Casanova kunnen noemen. Dit zowel met het oog op zijn talrijke liefdesverhoudingen, als vanwege zijn vaderschap over een onbekend aantal kinderen, die hij in de loop der jaren bij een eveneens onbekend aantal moeders had verwekt. Ramon was dertig jaar oud toen hij bij ons in dienst kwam. Naar zijn eigen bescheiden schatting had hij de ooievaar in de loop van zijn leven vermoedelijk al zeker twaalf keren op diverse adressen aan het werk gezet.

Josias Jacott, alias Sjako, onze 32 jaar oude kok-motorist, was ook van gemengd Creools-Inheemse afkomst. Deze taaie, roestbruine rakker met kroezig, zwart haar was in het district Para geboren, als jongste zoon van een Creoolse vader en een Inheemse moeder. Renfrum en Yankee hadden Sjako leren kennen in het begin van de jaren zestig, toen zij allemaal als pioniers betrokken waren bij uitvoering van Operation Grasshopper, een megaproject van het Surinaamse Tienjarenplan voor de ontsluiting van het territoire van Suriname, door de aanleg van een tiental vliegvelden op diverse locaties in het onbetreden binnenland.

Onze algemeen terreinverkenner heette Bernard Tandjoenoemé, een alleraardigste, openhartige en bij tijd en wijle hondsbrutale Kaliña van twintig jaar, die het tropisch regenwoud door en door kende. Vanwege die kennis was hij voor ons ook onmisbaar als raadsman voor het omgaan met de natuur, als kruidendokter, tekenverdrijver en proviandeur en leverancier van eetbaar loof, vers vlees en verse vis. Bernard verzorgde ook de traditioneel vereiste dank- en offerdiensten, die naar Inheems gebruik bij het betreden van een nieuw werkgebied en ook voor ons aller gemoedsrust aan de plaatselijke toezichhouders van de Natuur opgedragen dienen te worden.

De naleving van dit gebruik bleef meestal beperkt tot het brengen van een eenvoudig plengoffer als verontschuldiging

vooraf voor de eventuele verstoring van het plaatselijk kosmisch evenwicht, die het gevolg zou kunnen zijn van onze aanwezigheid en onze handelingen. De Inheemse fluit en de maraca, een traditionele Inheemse rammelaar, die voor de uitvoering van het ritueel onmisbare instrumenten zijn, waren voor Bernard minstens even belangrijke onderdelen van zijn velduitrusting als zijn jachtgeweer, blaaspijp en houwer.

Bernard kwam uit een klein Kaliñadorp in het gebied bovenstrooms van het plaatsje Pikin Saron aan de Boven-Saramacca. In zijn prille kinderjaren en als jongeman had hij met zijn ouders meerdere malen voettochten gemaakt, vanuit het Boven-Saramaccagebied naar de Sipaliwinisavanne en het Acaraigebied in het uiterste zuidwesten van Suriname, om er familie te bezoeken die aan de andere kant van de zuidgrens op Braziliaans grondgebied woonde. Bernard was enkele jaren naar school geweest en kon zich redelijk uitdrukken in het Nederlands. Daarnaast sprak hij vloeiend Sranan en ook nog een mondje Portugees.

De leiding van de inventarisatiewerkzaamheden was in handen gesteld van onze veldwerkmanager, William Oliviëira, een van de fijnste en vriendelijkste mensen die Onze Lieve Heer ooit naar onze planeet heeft afgevaardigd. Oliviëira was gezien zijn leeftijd 'a very handsome fellow', zoals mister Duncan, de Engelse opdrachtgever met wie wij kennis zullen maken in dit verhaal, hem eens waarderend had genoemd. Hij was lichtbruin van kleur en had een rijzig, slank postuur, een innemend gezicht met vriendelijke bruine ogen en grijzend zwart haar in dunne golfjes naar achteren gekamd. Baas William, zoals wij hem noemden, was een uitermate bedachtzame en welhaast stoïcijns wijsgerige zestigplusser, die ook alom werd gerespecteerd vanwege zijn uitmuntende kwaliteiten als administrateur, bedrijfsleider, boomkenner en knutselaar met twee rechterhanden. Hij had de Ambachtsschool doorlopen en was als jongeman zijn carrière begonnen als leerling plantage-opzichter op de Plantage Mon Souci in het district Commewijne. In 1946 had hij zijn plantersloopbaan opgegeven om in dienst te treden als assistent-bedrijfsleider van een grote

houtzagerij. Hij was daartoe uitgenodigd op grond van zijn vele vaardigheden. De houtzagerij was door de Hollandse firma Pont gevestigd op de plantage Jagtlust aan de Surinamerivier tegenover Paramaribo. Nadat het bedrijf in het begin van de jaren vijftig in andere handen kwam, nam hij er zijn ontslag en trad evenals de toenmalige directeur van het bedrijf – ingenieur Salverda – in dienst van het ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij.

Voor en boven alles was William Olivieira sinds jaren mijn beste vriend en het was dan ook vanzelfsprekend dat hij na zijn pensionering bij de overheid in alle veldactiviteiten van mijn bureau als leidinggevend vertrouwensman werd betrokken.

Voor de leden van de bosploeg verpersoonlijkte William Oliveira het onomstreden gezag. Hoewel hij vaak de draak stak met het geloof in onzichtbare bosbewoners en andere mysterieuze wezens, had hij mij om strikt zakelijke redenen tóch aanbevolen om steeds bij het betreden van een nieuw werkgebied een plengoffer te brengen aan de onzichtbare heersers van het bos. De naleving van dit gebruik zou ons vrijwaren van eventuele verwijten die ons door familie en vrienden van onze medewerkers naar het hoofd geslingerd zouden kunnen worden, indien een van de leden van de bosploeg tijdens het werk door een ongeluk of door ziekte zou worden getroffen. Men zou namelijk gemakkelijk kunnen beweren dat de getroffene het slachtoffer was geworden van de vanuit de kosmos aan ons opgelegde sancties, voor het veronachtzamen van het ritueel waarmee er conform de traditie respect moet worden betuigd aan de onzichtbare door de Natuur aangestelde toezichthouders ten behoeve van het gebeuren in het bos.

Het was altijd goed toeven in het bos met dit team van zes mannen, die helemaal op elkaar waren ingespeeld voor wat betreft het gezamenlijk inventariseren van bosbestanden. Zij waren aan elkaar gewaagd als het aankwam op grappen en grollen en het vertellen van eigen levensverhalen, die de baron von Münchhausen beslist jaloers gemaakt zouden hebben. De mannen waren mijn beste vrienden, en hoewel mijn aanwezigheid in het bos voor de goede gang van zaken bij de uitvoering van het werk

eerder volstrekt overbodig in plaats van noodzakelijk was, liet ik geen enkele gelegenheid voorbijgaan om met mijn team in het bos te kunnen zijn. Ik was dan ver weg van de beslommeringen die het verzorgen van opdrachten van ongeduldige en daardoor vaak lastige en veeleisende opdrachtgevers met zich meebrengt. Wij hebben in de loop der jaren heel veel van elkaar geleerd en tal van spannende gebeurtenissen met elkaar beleefd, die ons meerdere keren hebben gebracht op de rand van echt...

De opdrachtgever

In augustus 1972 kreeg ik op kantoor onaangekondigd bezoek van een keurig in grijs kostuum gestoken witte man met een heel vriendelijk uiterlijk; zo te zien echt een heer van stand, lang en slank van postuur, keurig gekapt en gladgeschoren. Te oordelen naar zijn grijzend donkerblond haar zou hij wel over de vijftig kunnen zijn. Hij had een grote zwarte diplomatentas bij zich en een lange bruine kaartenkoker. De man, die zich voorstelde als John Duncan, bleek een Engelsman te zijn die de hele wereld afreisde als vertegenwoordiger van een grote internationale onderneming die in tropisch hout handelde.

Mister Duncan was goed op de hoogte van de plannen voor de aanleg van een spoorweg en de ontwikkeling van bauxietmijnen en een grote waterkrachtcentrale in West-Suriname. Hij vertelde dat hij naar Suriname was gekomen om zich te oriënteren op mogelijkheden voor het vestigen van een groot, hypermodern houtverwerkingsbedrijf in West-Suriname, indien de plannen voor de ontwikkeling van het potentieel van dat gebied voortgang zouden vinden. Zijn voornemens had hij ook al met de hoogste autoriteiten op het gebied van de bosbouw besproken en die hadden hem alle medewerking toegezegd voor het verkrijgen van het benodigde bosareaal, indien er een degelijk uitgewerkt plan voor de bedrijfsontwikkeling kon worden voorgelegd.

De autoriteiten hadden hem evenwel te kennen gegeven dat het regenwoud ten westen van de Nickerierivier voor de uitvoering van